

λουρίδα ἢ κοκκινόμπλαση. Θέ καὶ σῶσε! — τὸ χέρι της ματώνεται, ὁ Μελίσσης ἀναταράζεται καὶ τρεμουλιάζει τὸ πετσί του ὡς τὴν οὐρά· γυρίζει τὸ κεφάλι θλιμμένα καὶ βλέπει τὴ Διαμαντούλα πού τοῦ μιλάει σιγαλά: Μελίσση μου, πῶς μοῦ τόπαθες; Νόημα χεῖς καὶ δὲ σκούζεις; Λαβωματιά σὲ μάτωσε ἀπ' ὀχτρικὸ λεπίδι; Τί ἔχεις Μελίσση μου καὶ κλαῖς; Πούθε νάρχέψω νὰ στὸ εἰπῶ, μὴν εἶν' ὁ ἀφέντης μας λωβὸς καὶ δέβουλα βρεθήκε, ἐκεῖ κ' ἐποὺ ἐκαμάτευε; Τ' ἀποσπεροῦ νὰ ποψιαστῶ πῶς αἷμα ἔχυσόθη στίτι μας, καὶ γδίκωσεν ἐπήρανε στὸ ἀγαθὸ ζῶ καὶ στὸ κορμὶ τοῦ βλογητοῦ καματεροῦ;

(Σαίρνει τὰ νύχια της στὰ μάγουλά της καὶ μοιρολογεῖ Ὁ Μελίσσης ἀναφυσάει πονετικά): Καλὲ Μελίσση, τὸλπιζες τέτοια χωσιὰ νὰ μᾶς γενῇ καὶ νὰ μᾶς ἐλαβώσουνε τὸν ἀκριβὸ μας ζευγοτὴ πού θλίβερα ἐμουκάνιζε στὰ περίπρα, κ' εἴτανε ὁ στόλος χωραφιῶ καὶ ὁ ζῆλος εἴταν τοῦ ζευγα, σ' ἀξιάδα καὶ ζετίμωμα.

(Ὁ Μελίσσης πάντα θλιμμένα τὴν τηράει καὶ φυσάει βουρκωμένος, κ' ἀπὸ τὴν πληγὴν τοῦ ἀργοτρίχει τὸ αἷμα, βάφοντας καὶ τὰ ξανθὰ τ' ἄχυρα.

Ἡ γρηὰ σηκώνεται σιγά, καὶ τυλιγμένη σὲ τριχούσα ζυγώνει τὴ Διαμαντούλα φωτίζοντας μὲ δαδί).

Ἡ Γρηὰ: Διαμάντω τ' εἶναι ἀποσπεροῦ; Τὸ στίτι μας ἐβούλιαξε στὴν κατουγιῆς, μύρεται καὶ θρηνολογεῖ;

Ἡ Διαμαντούλα: Καλὲ μάννα ἐμουκάνισε καὶ θλίψη μὲ κυρίεψε γιὰ τὸ Μελίσση μας, κ' ἦρθα ταῖ νὰ βαλῶ του νειοθέριστη κοντά...

Ἡ Γρηὰ: Γιὰ ἀργόικα μαυροθυγατέρα, νὰ σὲ εἰποῦ· μοῦ φάνταζε πῶς ἔχεις λόγια θλιπτά στὸ νοῦ μου· εἶπε καλὰ καθούμενα καὶ μοιρολόι νὰ λείει, ὑφαίνοντας κρούσταλλα πανιά· ζωθειὸς! Τέχεις; Μίλα μου, τί τὰ δόντια δὲν τᾶχω ἀκέρια καλομιᾶς τρίζουνε καὶ ξεπέτσιωσαν οἱ ἀνατριχίλες τὸ κορμὶ — (σκύβει καὶ τὴν τηράει στὰ μάτια). — Ἀμὴ σὺ κλαῖς τί σοῦρθε; Μὴ τὸ πανὶ σοῦ ἐστόμωσε καὶ σοῦ κομπιάζει; Μίλα μου λέω τ' ἀποσπεροῦ μὴ θές νὰ ξεψυχήσω.

Ἡ Διαμαντούλα: Μαννούλα, μᾶς τὸ βάρεσαν:

Ἡ Γρηὰ: — πετώντας πάνωθι της τὴν τριχούσα καὶ ξετάζοντας καλὰ-καλὰ τὴ Διαμαντούλα — Ποιό;...

Ἡ Διαμαντούλα: Τὸ Μελίσση

Ἡ Γρηὰ: — (γελώντας γέλοιο βιαστικὸ καὶ τρέ-

χοντας κοντὰ στὸ Μελίσση.) — Χαρὰς στὸ αἷμα καὶ τιμὴ σὲ δαῦτον πού τὸ πῆρε!.. (Ψάχνει χαϊδεύοντας τὸ Μελίσση νάβρη τὴν πληγὴν του. Ὁ Μελίσσης ἀνατριχιάζει στὸ γγίξιμό της καὶ φυσάει βαρειά). — Φέρε νερό νὰ πλύνουμε τὸ λαβωμένο θυγατέρα· ἔτσι βαθεῖα μεσάνυχτα ν' ἀνοίξει καὶ ἡ πληγὴ τους.... Μὴν κλαῖς, κάλιο τραγούδαγε τὸν ὁμορφὸ λεβέντη καὶ μοιρολόγα τοὺς ὀχτρούς... τὸ λαβωμένον ἄστερα πού τὸ μουκάνισμά του ἀναθυμοῦσεν ἔργατα... εἴτανε ἡ θλίψη μας βαρειά, σ' ἓνα καλύβι σκέπη μας, κ' ἦρθε τὸ χέρι ἀνθρωπινὸ νὰ μᾶς τὸ πάρει... Τί τοια νυχτιά, κ' ἐπόθουνα στὸν ὕπνο μου νὰ ἰδῶ τοὺς πεθαμένους, γιὰτὶ μονάχα ταφερὴν εὐκλόμουνα τὴ σιγαλιά μέσα στ' ὄνειράσμα μου... Καὶ τὸ καλύβι ἐσείστηκε δευτέρη παρουσία... Χαίραμένοι νᾶναι οἱ ὀχτροί... (Ἦσυχά πλένει τὴν πληγὴν τοῦ βοϊδίου πού κείνο ἀναστενάζει Ὑστερα ἡ γρηὰ κλαίοντας ἔρχεται καὶ πέφτει στὰ στρωσίδια της λέοντας:) — Καληνύχτα σου ἀφέντη μου κ' ὁ θεὸς νὰ τοὺς χωρέσῃ... — (καὶ γυρίζει τώρα στὴ Διαμαντούλα.) — Κυρά μου πλάγιασε καὶ σὺ κίολο σὲ καλοσύνη ἄς γείρῃ ὁ νοῦς σου... Θέ μου, καὶ γδίκωσέ μας...

Ἡ Διαμαντούλα: (ἔρχεται καὶ κάθεται πάλι στὸν ἀργαλειὸ περιθλιπτή· κάνει δύναμη νὰ ὑφάνει, μὰ τὸ χέρι της τρέμει στὴ σαῖτα· ἀκρουμάζεται πάλι· ἡ γρηὰ πέφτει σὲ ὕπνο βαθύ μισοκλαιώντας ἀκόμα· καὶ ἡ Διαμαντούλα φαντάστηκε πῶς ἀγροικαί πάλι τὸ τραγοῦδι· τῆς φάνηκε πῶς κείνη τὸ φτιάχνει μὲ τὴ φαντασίᾳ της· κ' ἄρχισε νὰ ὑφαίνει γιὰ νὰ τὸ ξεχάσει, μὰ τὸ τραγοῦδι ἔλεε). — Κόρη πού εἶσαι στὸν ἀργαλειὸ καὶ ὑφαίνεις καὶ ξεῦφαίνεις ξερόν ἄντρα θεὸν πάρεις: Ἐτσι ὅπως στὸ παραμῦθι. (Ἐπετάχτηκε ἀπὸ τὸν ἀργαλειὸ σὰ νὰ τὴ σαῖ τειψε φαρμακερὰ ἡ σαῖτα. Κοκκαλιάσανε τὰ χέρια της, τὰ χεῖλια της πανιάσανε, μοῦδιασε ἡ ραχοκοκκαλιά της. Ὁ Μελίσσης τὴν ἐκύταζε τώρα πεσμένος στ' ἄχυρο τὸ σκόρπιο κ' ἀναχάραζε. Συλλογίστηκε πῶς ὁ Μελίσσης καμάτευε ὁλημέρα μὲ τὸ Σαμπάτη. Ζύγωσε τὸ Μελίσση καὶ ξαφνικὰ ἐφώναξε). Μάννα καὶ μᾶς ἐφάγασι! Μάννα διπλορημάξαμε. Μὴν ἐσκοτώθῃ κ' ὁ καλὸς, ἡ ὀλπίδα μου κ' ἀπαντοχή;

Ἡ Γρηὰ: Τ' εἶναι το πάλι τὸ κακὸ, καὶ ξεμολόγησέ το μου, μὴ ἀνοίξει ἡ γῆς νὰ μᾶς ἐπιεῖ: Ποιὸν ἀπεικάζεις καὶ τὸν κλαῖς μὴ δὰ τὸν ἄρρα θῶνα σου;

Ἡ Διαμαντούλα: (Χαϊδεύοντας τὸ Μελίσση).

Πές μου το ἐσὺ πρῶμοῦ τὸ εἰπῶ, πρῶμοῦ τ' ἀκούσω ἀπ' ἄλλουθες, πές μου το μὲ τὰ μάτια σου..... Πῶς γύρισες τ' ἀποσπεροῦ στῆς κατουγιῆς τὴ στράτα. Πές μου το μὲ τὸ νόημα Μελίσση.... — (σκύβει καὶ κυτᾶζει στὰ μάτια τὸ Μελίσση).

Ἡ Γρηὰ: Κακὸ μὴ βάνεις μὲ τὸ νοῦ... Συφοριακά, νὰ πέσουνε στῆς ὀχρητας τὸ στίτι....

Ἡ Διαμαντούλα: Πού δὲν ἐστάθη μπορετὸ τᾶποσπεροῦ γιὰ νᾶρθῃ... Τὸ ζῶ νὰ γείρει μοναχό.... καὶ ἀδικοσκοτωμένο.... — (Μιὰ φωνὴ βγαίνει ἀπὸ τὴν πέρα ράχη τοῦ λαγκαδιοῦ καὶ ἀνεμοβούζει φτάνοντας ὡς τὸ χωριό).

Ἡ Φωνὴ λέει: «Χωριανοί! Ξυπνάτε καὶ γροικᾶτε με!... Πέστε πῶς ἐσκοτώσανε στὸ ρέμα... τὸ Σαμπάτη... νὰ δράμουνε ἀπὸ τὴ γενιά... κ' ὁσοι δικοὶ τοῦ πᾶνε...»

Ἡ Διαμαντούλα (πέφτει μπρὸς στὸ Μελίσση κοντὰ, καὶ κείνος ἀφίνει τρία μουκανητὰ μακρυὰ, παραπονιάρικα).

Ἡ Γρηὰ λέει: Τόβλεπα καὶ τόλεγα τ' ἀποσπεροῦ. Κόρη πού εἶσαι στὸν ἀργαλειὸ καὶ ὑφαίνεις καὶ ξεῦφαίνεις ξερόν ἄντρα θεὸν πάρεις...

ΣΠΗΛΙΟΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ

ΠΑΡΑΣΤΡΑΤΙΣΕ ΚΑΙ ΧΑΘΗ....

Ἡ μάννα της ἀργὰ κατὰ τὸ δεῖλι
μ' ἓνα μικρὸ στὸ χέρι της καλὰθι
γιὰ χόρτα τὴ φτωχὴ τὴν εἶχε στείλει
κ' ἐκείνη παραστράτισε καὶ χάθη....

Μόνη μεσ' τὰ σκοτεινιασμένα βάθη
τοῦ δάσου, ποὺ τριζοβολοῦν οἱ γρύλλοι.
Νύχτα! ψυχὴ καμμιὰ! Τρομάρας πλάθει
ὁ νοῦς στοιχειά, χλωμαζοῦνε τὰ χεῖλη.

Σὲ μιὰς ἐλῆς τὴ ρίξα ἀκκομπισμένη
ἀκίνητη, βουβὴ σὰν πέτρα μένει.
Τὰ μάτια της τὰ μαῦρα δλανοιγμένα

ἀπὸ τὸν τρόμο, ἀσάλευτα κοιτάζουν
τὰ μέτρατα πουλιά, ποὺ εὐτυχισμένα
μεσ' τῷ δειτροῦνε τὰ κλαδιὰ κουρνιάζουν.

ΜΕΛΙΚΕΡΤΗΣ

πέσουμε τοὺς Ἀρβανίτες πῶς εἴμαστε γνήσιοι ἀδερφοί τους, πῶς οἱ μεγαλύτερες δόξες τους εἶναι καὶ δόξες μας, ὅπως τὰ μεγαλύτερά τους ψεγάδια σταθῆκαν καὶ ψεγάδια μας. Καὶρός εἶναι, καὶ δὲν πρέπει νὰ χαθῇ αὐτὸς ὁ καιρὸς, ἐπειδὴ, μὴν τὸ ἀφιβάλλετε, θὰ φύγῃ ἀμεταγύριστα.

Ἀς ἐρθουμε τώρα στοὺς Ἀρβανίτικους ἡρώους τοῦ «Σουλιώτικου Βράχου», σὰν πού τὸν ὀνόμαζε ὁ Ἀγγλὸς ὁ ψάλτης τους.

§ 9

Σουλιώτικοι Πόλεμοι.

Ἀπὸ πού περίμεναν βοήθεια οἱ Σουλιῶτες δταν ξεσπαθῶσανε κατὰπάνω τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ; Ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους, καὶ γιὰ δαῦτο γενήκανε μεγαλόφυχοι. Ἀπὸ ποιά βιβλία καὶ ἀπὸ ποιά λεξικά τὸν ἔβγαλαν τὸν ἡρωισμό πού τοὺς δοξάσε; Ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς ψυχῆς τους καὶ αὐτόνε. Λέει κ' ἡ ἀγαθὴ μας ἡ Μοῖρα τοὺς εἶχε στημένους ἐκεῖ ἀπάνω νὰ μᾶς διδάξουνε τὸ πῶς εἶναι μὲ τί μέσα πρέπει νὰ γωνιζέται ἓνας λαὸς γιὰ τὴ λευτεριά του, καὶ τι λογιῆς θυσίαι χρειάζονται γιὰ τέτοιους ἀγῶνες. Πῆρε τὸ ἔθνος

τὸ παράδειγμά τους κατόπι καὶ τὸ ἐφάρμοσε. Μισὰ καὶ ἄτελα πάντα, μὰ φιλοτιμήθηκε νὰ τοὺς μοιάσῃ, καὶ κάμποσες φορὲς τὸ κατάφερε. Θὰ τὸ κατάφερνε πιὸ τέλεια καὶ ἀκόμα πιὸ δοξασιμένα, ἀν ἀκολουθοῦσε σ' ὅλα τὴν ἀπλὴ καὶ ἀδολὴ Σπαρτιατικὴ ἀρετὴ πού τοῦ ξαναφέρανε οἱ Σουλιῶτες, ἀντὶς νὰ τὴν προσημένη ἀπὸ δασκαλῆσια διδάγματα.

Ἐπειδὴ ὁ ἱστορικός μας σκοπεύει νὰ ξανάρθῃ ἀργότερα στὰ κοινοτικά, στὴν καταγωγὴ καὶ στὸν ἐθνικὸ χαρακτήρα τῶ Σουλιωτῶν, σταματοῦμε κ' ἐμεῖς στὰ λίγα αὐτὰ γενικά, κ' ἐρχόμαστε ἀμέσως στοὺς ἀγῶνες τους μὲ τὸν παντοδυναμο τότες Ἀλῆ, ὅχι γιὰ νὰ τοὺς δηγηθῶμε, ἀφοῦ δηγητικὸς δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς μας· μὰ γιὰ νὰ θυμίσουμε στὸν ἀναγνώστη ὅσα σῶνουνε γιὰ νὰ νοιώτῃ, πόσο μεγάλοι σταθῆκανε οἱ Σουλιῶτες πού τὸν πολεμήσανε, ἄρα πόσο ἀσημαντοὶ ὅσοι τὸν ἐβοηθήσανε, καὶ πόσο ταπεινοὶ καὶ κακορίζικοι ὅσοι τὸν ἐβοηθήσανε, ἢ μὲ προδοσίες, ἢ μὲ τᾶρματά τους, ἢ καὶ μὲ τὴν πέννα τους ἀκάποτες.

Ἀφίνουμε τοὺς παλιούς ἀγῶνες τῶ Σουλιωτῶν μὲ τοὺς Τούρκους στὰ Ρούσικα τὰ σερφίρια, καθὼς καὶ μὲ τὸν ἴδιο τὸν Ἀλῆ στὰ 1790 καὶ 1792. Οἱ καθαυτοὶ οἱ ἀγῶνες τους, πού σταθῆκανε ἡ δόξα τους

καὶ ὁ ζολοθρεμὸς τους, γενήκανε στὰ πρῶτα τρία χρόνια τοῦ δέκατου ἑννατου αἰῶνα. Ἐνάμιση χρόνους πολιορκοῦσε ὁ Ἀλῆς, καὶ μόλις τότες βρεθήκανε μερικοὶ Μπέηδες νὰ συμμαχήσουνε μαζί τους, βρεμένοι καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν τυραννία του. Ἐκεῖνος ὅμως, ἄλλους μὲ χρήματα, ἄλλους μ' ἄλλα μέσα τοὺς ξέκαμε, καὶ μέινανε πάλι δλομόναχοι οἱ Σουλιῶτες. Τοὺς ἔλυανε ἡ πείνα κ' ἡ δίψα, ὅμως μέσα στὰ τόσα βάσανά τους, μὴτε τὴ φυσικὴ τους ἐκείνη παιχνιδιάρικη λαφράδα δὲ λησμονοῦσανε. Εἶναι γνωστὸ τὸ ἱστορικὸ τοῦ γαδάρου πού τοὺς πῆρε ὁ ἐχτρός, καὶ στείλανε Τούρκο αἰχμάλωτο ἀντὶς χρηματικὸ ποσὸ νὰ τὸν ξαγοράσουνε. Βρέθηκε στὸ τέλος κάποιος ἄθλιος Γούση· καὶ τοὺς πρόδωσε, κ' ἔπεσε τὸ Σούλι ὕστερ' ἀπὸ τρία χρόνια τιτανήσιους ἀγῶνες.

Ὅμως ἴδιοι οἱ Σουλιῶτες ἀκόμα δὲν ἔπασαν, ἐπειδὴ τοὺς βρίσκουμε κατόπι τραβηγμένους στὴν Ἀγιά Παρρασκευή, πού καινούρια πολιορκία τοὺς ἔφερνε τὰ ἴδια καὶ χειρότερα βάσανα. Ἐκαμαν τέλος τὴν περιφρημὴ τὴ Σουθῆκη τους μὲ τὸν Ἀλῆ, καὶ μοιρασμένοι σὲ τρία σώματα, μίσειαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους. Φοβερός καὶ ἀξέχαστος μισεμός. Ἐμειναν στὴν Ἀγιά Παρρασκευὴ ὁ παραξένος ἐκεῖνος ὁ καλόγερος